

Pusztavám épített öröksége

A megye északnyugati szélén fekvő út- és patakmenti település, széles főutcáról leágazó kisebb mellékutcákkal. Keskeny szalagtelkei sűrű fésűs beépítésűek. • Területén a középkorban 3 falu terült el: Egyházavám és Kisvám (első említése: 1440-41), Ondód (első említése: 1403), Nána (első említése: 1379). A török hódoltság alatt elpusztult, és még 1662-ben is lakatlan volt. 1715-től magyar, 1746-tól német lakosokkal telepítették be. A község 1898-ban vette fel a Pusztavám nevet. Birtokosai a XVI. században a Nádasdyak voltak, a XVII. században a kincstár kezébe került, majd 1691-től a Hochburg és a Lamberg család birtokolta. Ondód középkori temploma elpusztult, a XIX. században még látták a Kákástói-dűlőben.

ENTZ – SISA 1998 (120.), TAK (2-4.), VIRÁG 2005 (143.)

Páduai Szent Antal plébániatemplom

Faluközpontban, főút mentén, kis dombon szabadon álló késő barokk templom. Épült 1748-60-ban Valerianus római kapucinus atya vezetésével, gróf Auersperg Mária megbízásából, a vértesszentkeresztai középkori templom köveinek felhasználásával. Az 1810-es földrengésben súlyosan megsérült templomot 1813-18-ban Feigl Antal Ferenc székesfehérvári kőművesmester és Soós József móri ácsmester újjáépítette. • Egyhajós, középtornyos templom egyenes záródású szentéllyel, amelyhez balról sekrestye és oratórium kapcsolódik. A főhomlokzaton kosáris íves kapu, egy-egy üres fülke és egy-egy kőváza látható. A torony órapárkányos és gúlisíkos, copf díszítéssel. A templomhajó kétszakaszos, csehsüvegboltozatos. Orgonakarzata háromnyílású. Az épület erőteljes falpilléreit a vállvonalban párkány zárja le. A szentélyben Jézus szüleivel az ácsműhelyben, a szomszédos hajószakasz boltozatán Szent Erzsébet látomása mennyezetképek fogadják a látogatót. Mindkettő Lotz Antal pécsi festő alkotása 1905-ből. Az orgonakarzat előtti boltszakaszra Bicskei Karle János Angyali üdvözlés mennyezetképet festett 1960-ban. Az oszlopos barokk főoltár Páduai Szent Antal képével a XVIII. század közepéről származik. Az oltármenza 6 gyertyatartója XVIII. századi munka. A mellékoltár Szentháromság szoborcsoportja a XVIII. század első felében, a szószék, a szentélyrekesztő kovácsoltvas rács a XVIII. században, a padok a század végén készültek. Keresztelőmedencéjét 1878-ban állították fel, az orgona a XIX. század vége óta szólal meg a szertartásokon. A templomhajóban elhelyezett képek Immaculata és Szent József ábrázolások a XVIII. század közepéről. A sekrestyeajtó a barokk korban került a helyére, a feszület a XVIII. századból származik. Aranyozott ezüst kelyhe Bécsben készült, 1724-ben. Műemlék.

A főhomlokzat előtt balra Szent Vendel, jobbra Szent Flórián fehér mészkő szobra áll. 1808-ban a lakosság kőkeresztet állított.

A templom épülete előtt található az I. világháborúban elesett katolikus felekezethez tartozó hívek emlékműve. Az obeliszk tetején lángformájú díszítőelem látható, talapzatán elől egy feszület előtt meghajoló, zászlaját kezében tartó katonafigura látható. A talapzat oldalán és hátulján 48 áldozat neve olvasható. Az obeliszk felső részére koszorú forma került, alatta a felirat: „1914-1918”. A talapzat legalsó részén olvasható felirat: „Hittel, ésszel, akarattal lesz még itt feltámadás”. Kialakítását tekintve az alkotás felállítására valószínűleg 1945 előtt került sor.

BARDOLY – HARIS 2008 (86.), ENTZ – SISA 1998 (120-121.), TAK 2017 (8.)

Evangélikus templom

Falu szélén, utcáson, a lelkészlak kertjében szabadon álló, egyhajós, egyenes záródású, a záródás felé csonkakontyolt nyeregtetős késő barokk templom. Épült 1785-ben, a torony 1808-ban. 1979-ben renoválták. Nyugati homlokzati tornyos, téglalap alaprajzú épület. A főhomlokzaton lizénás-párkányos

tagolású, kétoldalt fenn egy-egy kőváza látható. A torony órapárkányos, összetett gúlisakos. Belseje síkmennyezetes, tagolatlan. A padok és a karzat a templommal egykorúak. A két oszloppáros oltáron álló Krisztus az Olajfák hegyén festmény 1790 körül készült. A szószék a XIX. század első feléből származik. A felszereléshez tartozik négy ón gyertyatartó a XVIII. század végéről. Harangjának felirata: „Kaspar Mendel, Győr, 1822”. Műemlék.

Telkén L alaprajzú, oszlopos, mellvédes tornácú lelkészlak áll. Épült 1785-ben. 1877-ben bővítették. Amikor a templomot 150 éves fennállása tiszteletére 1935-ben felújították, november 3-án Kovács Sándor püspök megáldotta az elkészült épületet. Ugyanekkor avatták fel az evangélikus hitű I. világháborús hősök emlékművét. Az obeliszkszerű felső részén mélyen vésett kereszt, alatta katonai rohamsisak és két egymáson keresztezett fegyver domborműve látható. Alatta felirat: „Az 1914-1918 évi háborúban elesett pusztavámi ág. hitv. evang. egyházközség hősi halottai kegyeletos emlékére.”. Alsó részén elől és kétoldalt olvashatók az áldozatok nevei. Az emlékművet Kovácsoltvas kerítés veszi körbe.

BARDOLY – HARIS 2008 (86.), ENTZ – SISA 1998 (121.), MTI Hírárchívum 1920-1945, 1935. november 4. 11. o., TAK 2017 (8-9.)

egykori Haggenmacher-vadászkastély

(Petőfi utca 152.)

Parkban szabadon álló, háromszintes, alápincézett épület. Eredetileg vízimalom volt, amelyet Haggenmacher Oszkár, a svájci eredetű serfőző dinasztia tagja vásárolt meg az 1920-as években azon erdőterület részeként, amelyet döntően vadászterületként hasznosított. A malom vadászkastéllá való átépítése több ütemben zajlott. Az első átépítés és kibővítés 1931-32-ben történt, ekkor új emeletet, valamint egy erkélyt kapott az épület. A második átalakítás 1939-ben történt, ekkor nyerte el végleges, ma látható formáját. A II. világháború után a kastélyban az erdőszert irodái mellett két szolgálati lakást helyeztek el, amelyhez akkor már csak 1 hektár területű park tartozott. Külső-belső felújítását 1997-ben végezték el, amikor az új funkcióknak megfelelően falai között vendégszobákat alakítottak ki. Ma panzió és üdülőház, illetve ökoturisztikai központ. • Az épületet a svájci típusú vadászkastélyok mintájára építették át, az újonnan emelt részek természetkőből készültek. Az épület három szintre és tetőtérre osztható. Főhomlokzatán legömbölyített toronyszerű rész áll, a hátsó és baloldali homlokzaton terasz található. Utóbbi homlokzaton látható az a festmény, amely a kastély magjául szolgáló vízimalmot ábrázolja. Belsejében faberakásos helyiségeket alakítottak ki.

A kastély mellett álló klasszicista melléképület homlokzata előtt tornác húzódik, amelyet négy oszlop, a szélein pedig egy-egy féloszlop tart.

TAK 2017 (12.), VIRÁG 2005 (143-144.)

Nepomuki Szent János-szobor

A Mór felé haladva a község határához közeli parkban álló, magas, ívelt törzsű, faragott oszlopon a vértanú püspök alakja redőzött papi öltözetben, paláttal, fején birétummal, kezében feszülettel látható. A késő barokk alkotás 1780 körül készült. A szoboralak feje sérült. Mivel talapzatán semmilyen felirat nincs, sem készítője, sem felállításának ideje nem ismert. Műemlék.

BARDOLY – HARIS 2008 (87.), ENTZ – SISA 1998 (121.), TAK 2017 (9.)

Márkushegyi bányászemlékmű

Az egykori márkushegyi bányüzem területén álló emlékmű Nagy Benedek alkotása, amelyet 1984. június 22-én, a bányában történt, 37 emberéletet követelő sújtólégrobbanás első évfordulóján avattak fel. A süttői vörös mészkő talapzaton a dátum alatt az életüket veszített bányászok névsora olvasható. A szoboralak egy balesetet szenvedett bányász plasztikus ábrázolása. Az ország utolsó mélyművelésű szénbányájában 2014. december 31-én fejeződött be a termelés.

KÁDAS 2013

Felhasznált irodalom

- BARDOLY – HARIS 2008 Bardoly István – Haris Andrea: Magyarország műemlékjegyzéke. Fejér megye. Budapest, 2008, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal.
- ENTZ – SISA 1998 Entz Géza – Sisa József (szerk.): Fejér megye művészeti emlékei. The Historic Monuments of Fejér County. Székesfehérvár, 1998, Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézet – Szent István Király Múzeum. (= Szent István Király Múzeum Közleményei A sorozat 34. kötet)
- KÁDAS 2013 Kádas Miklós: Robbanás négyszáz méter mélyen – Egy tragédia emlékére. Fejér Megyei Hírlap, 2013. június 21. (online verzió: <https://www.feol.hu/hirek/robbanas-negyszaz-meter-melyen-egy-tragedia-emlekere-1548959/>)
- TAK 2017 Településképi arculati kézikönyv, 2017.
- VIRÁG 2005 Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. 3. kötet. Fejér megye kastélyai és kúriái. Budapest, 2005, Fo-Rom Invest.